

ВИСНОВОК

про наукову новизну теоретичне та практичне значення результатів дисертації Фультмеса В. С. «Церковно-релігійна і громадська діяльність митрополита Анатолія Дублянського», що подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія»

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з планами наукових робіт. В українській історіографії в останні десятиліття зростає інтерес до біографічних досліджень, у яких центральними постатями стають не лише глибини історичного процесу, а й громадські та церковні особистості, які своєю плідною діяльністю долучалися до розбудови України та її спадщини за кордоном в діаспорі.

У ході відновлення української державності важливе значення має вивчення історії церкви як вагомого чинника, що впливає на самовизначення українців як окремої національної, культурної та політичної спільноти.

Епохальною подією в історії України стало надання Вселенським патріархом Українській православної церкві Томосу про автокефалію 6 січня 2019 року. Ця значна подія підсумувала тисячолітній шлях українського народу, зокрема українського православ'я до незалежності в управлінні та стала великим здобутком у процесі визволення від російського церковного і політичного імперського диктату. З огляду на це віддаємо належне особистостям, які були рушійною силою цих процесів. У кожному періоді розвитку Київської митрополії знаходилися лідери, які своєю духовною посвятою і самовідданістю вели за собою вірних, мобілізували на здобутки і розбудову Церкви. Особливо плідним і багатим на яскраві постаті церковно-релігійного життя стало ХХ ст. До цієї когорти духовних провідників українського народу справедливо можна зарахувати митрополита Анатолія Дублянського, який спочатку закарбував своє ім'я в українській культурі як краєзнавець, музейний працівник та редактор місцевих часописів, а в роки

війни та в післявоєнний еміграційний період свого життя був активним діячем Української автокефальної православної церкви в діаспорі, трудився парафіяльним священником, редактором митрополитального офіціозу, церковним адміністратором, а пізніше і єпископом УАПЦ в діаспорі, обіймаючи кафедру у Західній Європі. Тому звернення уваги до постаті митрополита Паризького і Західноєвропейського УАПЦ в діаспорі Анатолія Дублянського (1921–1997), життєві шляхи якого поєднали Україну зі світом, є вкрай актуальними.

Дисертація узгоджується з планами науково-дослідних робіт факультету історії, політології та національної безпеки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки та Богословського факультету Волинської православної богословської академії.

2. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом та їх новизна. Представлені в дисертації положення, концептуальні засади, структура, постановка завдань та їх вирішення, узагальнені висновки є результатом реалізації авторських ідей і самостійно виконаної наукової праці. У дослідженні використано, проаналізовано, узагальнено та інтерпретовано результати попередніх досліджень, дотичних до теми. Історіографічний огляд з теми дослідження, зроблений дисертантом, засвідчує, що нагромаджено певний досвід вивчення церковно-релігійної і громадської діяльності митрополита Анатолія Дублянського. Основу історіографії становлять праці діаспори та сучасних українських дослідників. Аналіз історіографії дав змогу зробити висновок, що вивчення ролі особистості в історії викликає зацікавлення у сучасних науковців. Разом з тим, дисертант зробив аргументований висновок, що наявна історіографія лише фрагментарно розкриває проблему, підняту у праці. У жодній з опрацьованих наукових робіт церковно-релігійна та громадська діяльність митрополита Анатолія Дублянського не розглядалася в усій повноті. Комплексним аналізом збережених історичних джерел та літератури з обраної теми разом з ґрунтовними висновками стало дослідження В. С. Фультеса, у якому на основі великої кількості джерел різного характеру

відображено усі деталі життєвого та професійного шляху митрополита Анатолія Дублянського. Огляд джерел переконує в їх інформативності та вірогідності, що дало можливість автору зробити оригінальні та самостійні висновки.

3. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Усі наукові результати достовірні та достатньо обґрунтовані, що підтверджується наступними положеннями:

– наукові результати базуються на опрацюванні фондів матеріалів архіву Волинського єпархіального управління Православної Церкви України, Державного архіву Волинської області, Волинського краєзнавчого музею, архіву Організації Українських Націоналістів (Українська інформаційна служба-Лондон), архіву Українського вільного університету та Українського історико-освітнього центру Нью-Джерсі, США (Ukrainian Historical and Educational Center of NJ Archives, USA), а також доробку вітчизняних та зарубіжних вчених;

– додатки (у загальній кількості 21) підготовлені на основі верифікації архівних та друкованих джерел суттєво доповнюють зміст дисертації В. С. Фультеса;

– достатня кількість наукових публікацій (13), що прямо відповідають темі дисертації, обговорення результатів дослідження на конференціях (міжнародних, всеукраїнських, університетських).

4. Наукове та практичне значення дисертаційної роботи. Результати дослідження можуть бути використані при написанні праць, підготовки курсів та спецкурсів з історії України, зокрема Волині, української діаспори, а також з історії Церкви. Фактаж залучений до роботи можна використати при підготовці підручників та посібників із краєзнавства, при викладанні волинезнавчих курсів у закладах освіти різного рівня, екскурсійній та музейній роботі.

5. Використання результатів роботи. Результати дисертації використовуються в навчальному процесі факультету історії, політології та національної безпеки Східноєвропейського національного університету імені

Лесі Українки під час викладання таких нормативних та вибіркових дисциплін як «Релігія і церква у ХХ–ХХІ століттях», «Історія Волині», «Пам'яткознавство України». Результати дослідження також використовуються в навчальному процесі Богословського факультету Волинської православної богословської академії під час викладання таких дисциплін як «Історія УПЦ», «Історія УПЦ в діаспорі», «Історія УПЦ в ХХ ст.».

6. Оцінка мови та стилю дисертації. Текст дисертації викладено державною мовою, логічно та послідовно. Застосована у роботі наукова термінологія є загальновизнаною. Пояснення церковної термінології міститься у словнику церковно-релігійних термінів. Стель викладення результатів досліджень, нових наукових положень, висновків і рекомендацій чіткий і зрозумілий.

7. Відповідність діючим вимогам щодо оформлення дисертації. Дисертація В. С. Фультеса на тему «Церковно-релігійна і громадська діяльність митрополита Анатолія Дублянського» є завершеним і самостійним науковим дослідженням, результати якого мають цінність і наукове значення для подальшого вивчення історії України, зокрема Волині, української діаспори, Церкви, краєзнавства та музейної справи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 270 с., з них основного тексту – 168 с. Робота включає 21 додаток. Список використаних джерел містить 465 найменувань. За формальними ознаками робота відповідає чинним вимогам, які висуваються до оформлення дисертацій Міністерством освіти і науки України.

8. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту. Дисертаційна робота В. С. Фультеса «Церковно-релігійна та громадська діяльність митрополита Анатолія Дублянського» відповідає паспорту спеціальності 032 «Історія та археологія». Це забезпечується предметною областю дослідження та основними методами дослідження.

9. Зауваження та рекомендації. Дисертаційна робота містить декілька дискусійних положень і викликає певні зауваження:

1) потребує доопрацювання та конкретизації: формулювання актуальності теми з позицій наукової доцільності; уточнення завдання, поставлених у роботі, визначення об'єкта дослідження;

2) до практичного значення одержаних результатів варто додати навчально-освітню складову, так як фактологічний матеріал та зроблені висновки заслуговують на їх включення як складової різноманітних курсів та спецкурсів з історії України, історії Церкви та волинезнавства;

3) історіографічному огляду бракує систематизації та чіткішої класифікації, доцільно було б застосувати тематично-хронологічний принцип, який би дозволив виокремити праці дослідників, які стосуються українського церковного життя в Україні та на Волині, джерелознавчі праці з історії преси і власне роботи, присвячені постаті митрополита;

4) важливим у дослідженні є опис характеристики використаних джерел, який потрібно вдосконалити;

5) у теоретичній частині дисертації необхідно приділити більше уваги характеристиці просопографічного методу дослідження, який є найголовнішим стосовно цієї роботи;

6) доречним було б на початку другого розділу дати загальну характеристику епохи, коли народився А. Дублянський, показати, в складі якої держави і в якому становищі перебували волинські землі тощо;

7) у запропонованому плані роботи простежується тематичний підхід, водночас змісту викладу дозволяє припускати про застосування хронологічного принципу;

8) у роботі зустрічається використання архаїзмів, мови, характерної для текстів діаспорних авторів та специфічної церковної лексики, що варто замінити.

Здобувачем було враховано більшість основних рекомендацій, наданих рецензентами у процесі попередніх обговорень роботи. Зазначені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та не зменшують її наукової новизни і практичної значимості, тому не є перешкодою

для її представлення в спеціалізовану вчену раду для офіційного захисту.

10. Відповідність дисертації вимогам, передбаченим «Порядком проведення експерименту із присудження ступеня доктора філософії». Дисертаційна робота Фульмеса Владислава Степановича на тему: «Церковно-релігійна і громадська діяльність митрополита Анатолія Дублянського» повністю відповідає вимогам пунктів 9–15 «Порядку проведення експерименту із присудження ступеня доктора філософії» Постанови Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03.2019 р.

11. Кількість наукових публікацій, повноту опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих із співавторами та зарахованих за темою дисертації. Матеріали, отримані дисертантом у ході виконання досліджень, викладені у 13 наукових працях, з яких 6 статей опубліковано у фахових виданнях України та одна – у виданні країни-члена Європейського Союзу. Основні положення дисертаційної роботи обговорені на 17 конференціях та інших наукових заходах.

12. Результати перевірки роботи на академічний плагіат. У ході перевірки дисертації запозичень матеріалу без посилання на відповідне джерело не виявлено. Перевірка проводилась сертифікованою програмою Unichек.

Результати дисертації апробовано на засіданні фахового семінару №1 від 29.10.2020 р. За результатами засідання фахового семінару ухвалено затвердити позитивний висновок рецензентів щодо рекомендації до захисту в спеціалізованій вченій раді дисертаційної роботи Фульмеса Владислава Степановича на тему: «Церковно-релігійна та громадська діяльність митрополита Анатолія Дублянського» на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Дисертаційна робота **рекомендована до захисту** у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Доктор історичних наук,
професор кафедри історії України
та археології Волинського
національного університету
імені Лесі Українки

Каліщук О. М.

Кандидат історичних наук,
доцент всесвітньої історії
та філософії Волинського
національного університету
імені Лесі Українки

Білик В. А.

